บทที่ 1

บทนำ

ในกระบวนการผลิตไฟฟ้าพลังงานไฟฟ้าที่ผลิตได้จะผ่านเข้าหม้อแปลงไฟฟ้า เพื่อแปลงให้มีแรงดันสูงทำให้สามารถจ่ายไปยังแหล่งชุมชนที่ห่างไกลได้ น้ำมันหม้อแปลงเป็นน้ำมันที่บรรจุอยู่ภายในหม้อแปลงทำหน้าที่ระบายความร้อนที่เกิดขึ้นขณะแปลงไฟ และทำหน้าที่เป็นฉนวนไฟฟ้าไม่ให้เกิดการเหนี่ยวนำไฟฟ้าระหว่างขดลวด น้ำมันหม้อแปลงเมื่อถูกใช้งานไปนานๆ จะเสื่อมสภาพจนไม่สามารถใช้งานต่อไปได้ จึงต้องเปลี่ยนถ่ายน้ำมันใหม่ น้ำมันหม้อแปลงเก่าที่เสื่อมสภาพมากจะถูกนำไปเผาเป็นเชื้อเพลิงหรือนำไปทำเป็นจารบี น้ำมันหม้อแปลงเก่าที่เสื่อมสภาพไม่มากนักสามารถนำมาผ่านกระบวนการปรับปรุงสภาพให้มีลักษณะสมบัติดีขึ้นเพื่อให้สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ทำให้ลดการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ และยังเป็นการประหยัดทรัพยากรน้ำมันของโลก

ในปัจจุบันนี้ การปรับปรุงสภาพน้ำมันหม้อแปลงดำเนินการโดยใช้วิธีไล่ความชื้นออกจากน้ำมัน แล้วใช้สารดูดซับเช่น ดินกัมมันต์ หรือ ถ่านกัมมันต์ ดูดซับสารที่เป็นเหตุให้ลักษณะสมบัติของน้ำมันหม้อแปลงเสื่อมลง ซึ่งเรียกกระบวนการนี้ว่าการดูดซับ (ADSORPTION) ดินกัมมันต์ ที่ใช้ในการดูดซับนั้นต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศและราคาของ ดินกัมมันต์ นับวันมีแต่จะสูงขึ้น

โดยเหตุที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยมีเถ้าลอยลิกไนต์ ซึ่งเกิดจากการเผาถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่งในการทดลองนำเถ้าลอยลิกไนต์มาใช้เป็นสารดูดซับ

ความเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วภายในประเทศในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ทำให้ความต้องการพลังงานไฟฟ้าเพิ่มขึ้นสูงในอัตราเฉลี่ย 10 -13 % ต่อปี ด้วยเหตุนี้หม้อแปลงที่ติดตั้งในระบบของการผลิตและการจ่ายไฟ ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ฯ การไฟฟ้านครหลวง และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จำเป็นต้องเพิ่มขนาดและปริมาณของหม้อแปลงไฟฟ้าเพื่อสนองความต้องการพลังงานไฟฟ้าของภาคอุตสาหกรรมในประเทศ ดังนั้น การนำน้ำมันหม้อแปลงเก่าที่เสื่อมสภาพ มา

ปรับปรุงสภาพด้วยวัตถุดิบภายในประเทศ แล้วใช้ใหม่ จึงสอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจที่ต้องประหยัด ทั้งภาครัฐและเอกชนในยุคปัจจุบัน

1.1 มูลเหตุจูงใจของการวิจัยและความเป็นมา

น้ำมันหม้อแปลงที่ใช้งานมานานจะเสื่อมสภาพลง จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนถ่ายน้ำมันใหม่ หรือนำน้ำมันเก่ามาปรับปรุงสภาพ แต่เนื่องจาก ดินกัมมันต์ ที่ใช้เป็นสารหลักในกระบวนการดังกล่าวจำเป็นต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก และเห็นว่า เถ้าลอยลิกไนต์ ซึ่งได้จากการเผาไหม้ถ่านหินลิกไนต์มีองค์ประกอบทางเคมีใกล้เคียงกับ ดินกัมมันต์ กล่าวคือ มีปริมาณซิลิก้า (SILICA) และอลูมินา (ALUMINA) เป็นองค์ประกอบหลักรวมกันมากถึง 70 % ดังตารางที่ 1.1 ซึ่งแสดงองค์ประกอบของเถ้าลอยลิกไนต์ (%) จากโรงไฟฟ้าแม่เมาะและ ดินกัมมันต์ ที่กำลังใช้งานในปัจจุบัน ตารางที่ 1.2 แสดงลักษณะสมบัติทางกายภาพของเถ้าลอยลิกไนต์

ตารางที่ 1.1 องค์ประกอบของเถ้าลอย จากโรงไฟฟ้าแม่เมาะและ ดินกัมมันต์ (%)

สารดูดซับ	Fe_2O_3	MnO_2	TiO_2	CaO	K_2O	SO_3	SiO_2	Al_2O_3	MgO	Na_2O
เถ้าลอย 1	10.53	0.11	0.35	9.27	2.75	0.12	32.05	26.18	2.85	0.53
เถ้าลอย 2	9.97	0.11	0.33	9.09	2.77	0.18	32.33	26.18	2.82	0.30
ดินกัมมันต์ 1	2.23	0.09	0.016	1.60	1.19	0.03	58.16	12.22	3.13	0.33
ดินกัมมันต์ 2	2.23	0.10	0.15	1.55	1.19	0.05	59.28	12.03	3.10	0.31

ตารางที่ 1.2 ลักษณะสมบัติทางกายภาพของเถ้าลอยลิกไนต์

ความถ่วงจำเพาะ	1.99 - 2.51
พื้นที่ผิวจำเพาะ (m^2/kg)	270.6 - 295.7
น้ำหนักที่สูญหายขณะเผา (%)	0.63 - 0.69
ความหนาแน่นรวม (kg/m^3)	1261.2 - 1268.1

เถ้าลอยลิกไนต์เป็นสิ่งเหลือจากการเผาไหม้ที่มีขนาดเล็กมากในระดับอนุภาคซึ่งสามารถลอยไปกับอากาศเสียจนกระทั่งออกสู่บรรยากาศภายนอก ส่วนเถ้าที่มีขนาดใหญ่จะตกลงสู่ใต้เตาเผาเรียกว่าเถ้าหนัก โดยทั่วไปกากของเสียจากการเผาไหม้ถ่านหินจะเป็นเถ้าลอยประมาณ 70 %

จากตารางที่ 1.1 จะเห็นว่า อัตราส่วนของ SiO_2 / Al_2O_3 ของเถ้าลอยลิกไนต์มีค่าประมาณ 1.6 และของ ดินกัมมันต์ มีค่าประมาณ 4.8 จึงน่าจะมีลักษณะสมบัติของการดูดซับคล้ายดินกัมมันต์ อีกทั้งเถ้าลอยลิกไนต์ ผ่านการถูกเผาที่อุณหภูมิสูงในลักษณะคล้ายกับการผ่านกระบวนการกระตุ้นด้วยความร้อน (HEAT ACTIVATION) จึงน่าจะมีลักษณะสมบัติการดูดซับที่เหมาะสมยิ่งขึ้น อนึ่ง ผู้วิจัยเคยนำเถ้าลอยลิกไนต์ มาละลายน้ำพบว่าสารละลายมีฤทธิ์เป็นด่างมิได้เป็นกรด จึงมั่นใจว่าการใช้เถ้าลอยลิกไนต์ เพื่อปรับสภาพน้ำมันหม้อแปลงจะไม่ทำให้ความเป็นกรดของน้ำมันสูงขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยเคยนำเถ้าลอยลิกไนต์มาละลายด้วยกรดเกลือ เพื่อละลายสารประกอบออกไซด์ของเหล็ก และของอลูมิเนียมให้อยู่ในรูปเกลือคลอไรด์ของเหล็ก และของอลูมิเนียม เพื่อเปลี่ยนเป็นสารตกตะกอน (COAGULANT) ใช้ในระบบน้ำทิ้ง กากที่เหลืออยู่น่าจะมีอัตราส่วนของ SiO_2/ Al_2O_3 สูงขึ้นใกล้เคียงกับ ดินกัมมันต์

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาผลของการดูดซับของเถ้าลอยลิกไนต์ ที่มีต่อลักษณะสมบัติของน้ำมันหม้อแปลง ได้แก่ ความต่างศักย์สูงสุดที่ยังคงความเป็นฉนวนได้ หรือ ไดอิเลกทริก เบรคดาวน์ โวลเตจ (DIELECTRIC BREAKDOWN VOLTAGE) แรงตึงผิว (INTERFACIAL TENSION หรือ IFT) ความสูญเสียทางฉนวน (DISSIPATION FACTOR หรือ POWER FACTOR) ปริมาณความชื้น และ สี

2) ศึกษาความเหมาะสมในการใช้ เถ้าลอยลิกไนต์ทดแทน ดินกัมมันต์ โดยพิจารณาจาก

2 ก. หาอัตราส่วนที่เหมาะสมระหว่างปริมาณเถ้าลอยลิกไนต์กับน้ำมันหม้อแปลง

2 ข. ประมาณค่าใช้จ่ายเมื่อเปรียบเทียบระหว่างการใช้ เถ้าลอย กับการใช้ ดินกัมมันต์

1.3 ขอบเขตของการทำวิจัย

1) ทดลองวิจัยเปรียบเทียบระหว่างการปรับสภาพน้ำมันหม้อแปลงด้วยเถ้าลอยลิกไนต์ จากโรงไฟฟ้าแม่เมาะซึ่งมีขนาดอนุภาคเฉลี่ย 90 ไมครอน และดินกัมมันต์

2) น้ำมันหม้อแปลงที่ใช้ในการวิจัยเป็นน้ำมันที่ใช้กับหม้อแปลงของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และเป็นชนิดปราศจากสารพีซีบี

3) การทดลองวิจัยนี้ใช้วิธีศึกษาการดูดซับโดยกระบวนการสัมผัสที่อุณหภูมิและความดันบรรยากาศ และ กระบวนการซึมผ่านที่อุณหภูมิ 80 ^{o}C และอัตราการไหลสูงสุดไม่เกิน 1200 ลิตรต่อชั่วโมง

1.4 ประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัย

ประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัยนี้ คือ

1) สามารถนำเถ้าลอยลิกไนต์ ซึ่งเป็นกากของเสียที่มีอยู่จำนวนมากมาใช้แทน ดินกัมมันต์ ในการปรับสภาพน้ำมันหม้อแปลงให้เกิดประโยชน์ เป็นการเพิ่มมูลค่าของเถ้าลอยลิกไนต์ และลดการนำเข้าดินกัมมันต์

2) เป็นแนวทางในการนำเถ้าลอยจากโรงไฟฟ้าหรือโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศไทยมาประยุกต์ใช้ทางด้าน การดูดซับ กับงานอื่นๆต่อไป

3) ลดภาระค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการจัดซื้อจากต่างประเทศ